

YARATICI DRAMA EĞİTİMİNE KATILMA VE BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİN DRAMAYA YÖNELİK TUTUMLARA ETKİSİ*

Dr. Ayşe Okvuran
Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi

Özet

Bu araştırma drama eğitimi almış bireylerin dramaya yönelik tutumlarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada Yaratıcı Drama Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin boyutları dramaya yönelik genel tutumlar, bireylerin kendilerine yönelik tutumları ve dramaya yönelik eleştirel tutumlardır. Araştırma grubu drama eğitim almış olan 240 yetişkin bireyden oluşmaktadır. Verilerin analizinde Kruskal Wallis H-Testi Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları drama eğitimi süresi arttıkça yaratıcı dramaya yönelik olumlu tutumların arttığını göstermiştir.

Anahtar Sözcükler

Drama, tutum, dramaya yönelik tutum düzeyi

* Yazarın Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. İnci San yönetiminde 2000 yılında tamamladığı doktora tezinin özetidir.

PARTICIPATING IN CREATIVE DRAMA EDUCATION AND EFFECTS OF SOME VARIABLES IN ATTITUDES TOWARD CREATIVE DRAMA

Dr. Ayse Okvuran
Ankara University
Faculty of Educational Sciences

Abstract

The purpose of this study was to investigate the attitudes of individuals who trained on drama toward creative drama. In this research, Creative Drama Attitude Scale was used. The scale was developed by the researcher. Dimensions of the Scale are general attitudes toward drama, attitudes of subjects toward themselves, and critical attitudes toward drama. Research group was consisted of 240 adults who had taken creative drama education. The data were analyzed by Kruskal Wallis H-Test and Mann Whitney U- Test. The results in this study showed that positive attitudes toward creative drama increased with the increase in training time on drama education.

Keywords

Drama, attitude, attitudes toward drama.

GİRİŞ

Drama uzmanlar tarafından farklı biçimlerde tanımlana gelmiştir. San'a (1996) göre drama, oyun süreçlerindeki ve yaşam durumlarındaki dramatik anların (eyleme harekete dayalı, bir gerilim taşıyan ve acıklı olması gerekmeyen anların) uzmanlarca grup içi etkileşim süreçleri içinde yaratılmasıdır. Dramanın temelinde oyun kavramı bulunur. Drama katılanları yaratıcılığa ve eleştirel düşünmeye yöneltilir. Katılımcılar oyun oynamadan duyulan hazzı paylaşırlar.

Somers'a (1994) göre, dramaya ses, jest, beden, kostüm, renk, ışık ve insan sesi gibi araçlar kullanarak anlam yüklemeye ve öz yaşam öykümüzle ilişkili olarak anlaşılır kılmaya çalışırız.

Dramanın özü kurguya dayanır. Sınıfa girdiğinde liderin belirlediği bir kurgu vardır. Ancak dramadaki kurgu baştan aşağı yapılandırılmış sayılmaz. Dramada kurgu sürekli değişebilir, bozulabilir ve yeniden yapılabilir. Katılımcılar sürekli durumların içine girerler; "öyleymiş gibi yapma" dramatik kurgunun temel ögesidir.

Dramaya bir bakıma doğaçlama da denilebilir, çünkü dramanın özü doğaçlamalara dayanır. Tüm grup tarafından doğaçlanabileceği gibi, küçük gruplu doğaçlamalar da yapılabilir, doğaçlama bireysel de olabilir. Doğaçlamaya hem liderin hem de grubun hazır olduğu anda başlanmalıdır.

Tutum ve Yaratıcı Drama İlişkisi

Allport'a göre tutum, yaşantı ve deneyimler sonucu ilgili olduğu tüm nesne ve durumlara karşı bireyin davranışlarını yönlendirici dinamik bir etkiye sahip ruhsal ve sinirsel bir hazırlık durumudur (Freedmann ve diğ., 1993). Tutum, duygusal öğeleri bulunan ve davranışsal bir eğilim içeren kalıcı bir sistemdir. Bilişsel öge, tutum nesnesine dönük inançlar, duygusal öge bu inançlara bağlanmış heyecansal duygulardır (Freedmann ve diğ., 1993).

Turgut'a (1992) göre ise tutum, bir kimsenin herhangi bir olay, eşya ya da insan grubuna karşı olumlu ya da olumsuz davranış gösterme eğilimi, Kağıtçıbaşı'na (1993) göre düşünce, duygu ve davranış bütünleşmesidir. Tezbaşaran'a (1996) göre tutum, belirli nesne, durum, kurum ya da diğer insanlara karşı öğrenilmiş olumlu ya da olumsuz tepkide bulunma eğilimidir.

Tutumların çağrışım, pekiştirme, taklit süreçlerini kullanarak bilgi ve duygu yoluyla öğrenildiği ve duygusal içeriklerinden dolayı bu öğrenmelerin kolay kolay değişmediği bilgisinden (Freedmann ve diğ., 1993) yola çıkarak dramada da tutumların ancak dramanın öğrenilebilmesine bağlı olarak oluştuğu söylenebilir.

Uzmanların, tutumun duygusal, bilişsel ve davranışsal üç boyutu üzerinde anlaşmakta olduğu görülmektedir. İncoğlu'na (1993) göre tutumların, duygusal öğeleri olumlu, olumsuz olaylarla, arzulanen ya da arzulanmayan araçlarla ilişkili-

lendirilebilir. Kişinin herhangi bir tutum konusuna olumlu ya da olumsuz duyguları, önceki deneyimlerine bağlıdır. Dramada da önceki yaşantıların bireylerin tutumlarını etkilediği söylenebilir.

Drama alanına yönelik bireylerin bilişsel ve duyuşsal düzeyde tutumlarını içeren bu çalışmada drama; doyum verici olması, bir grup etkinliği olması, sosyal bir çevre yaratması nedeniyle bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerinde bir araç işlevi görmektedir. Tutumlar nesneleri anlamak için benimsenir. Bu çalışmada *tutum nesnesi dramanın kendisi* olmaktadır.

Tutumlar doğrudan doğruya gözlenmeyen değişkenlerdir. Varlıkları ancak dışa vurulmuş davranışlar ya da sözlü ifadelerden çıkarılabilir. Tutum belli bir davranışın göstergesidir, ancak mutlaka davranışın olabileceği anlamına gelmez (İnceoğlu, 1993). Dramaya yönelik tutumlar da gözlenebilir davranışlardan çıkarılabilir. Dramaya yönelik olumlu tutumun dramada davranış boyutunda oyuna katılma, istekle oynama, oyundan zevk alma, vb.; eleştirel tutumların ise dramaya olumsuz katılım, isteksizlik, oynamama vb. davranışları içerdiği düşünülmektedir.

Tutumların benlik savunucu işlevleri bireyin dünyasını anlamasına ve değerlendirmesine yardım eder (Köklü, 1995). Dramanın da, bireyin dünyasını anlamasına ve değerlendirmesine yardım ettiğine inanılmaktadır. Drama eğitimi alanlar genellikle drama yoluyla kendilerini daha iyi tanıdıklarını belirtirler.

Birey bir tutumu, psikolojik işlev ya da yarar sağladığında seçmektedir (Kağıtçıbaşı, 1983). Dramaya yönelik tutumlar da bireylere soyut, yarar ve çıkar sağlamakta bunun sonucu olarak da genellikle olumlu tutumlar ortaya çıkmaktadır; grup tarafından kabul edilme, değerli görülme ya da dramanın her şey olduğu gibi.

Kağıtçıbaşı'na (1993) göre tutumların açıklayıcılık işlevi, kişisel değeri ortaya koyma ve açıklama işlevleri vardır. Diğer bir işlevi de bilgi ve nesne değerlendirmesidir. Bazı tutumlar yalın biçimde bireyin dünyayı anlamasına ve karşılaşabileceği tutum nesnelerine ilişkin olarak davranışa hazır hale gelmesine yardım eder. Dramaya yönelik olumlu tutumların da bireyin benliğini güçlendirici, olumlu yönde pekiştirici yararlar taşıdığına ve bireyin dünyayı anlamasına ve karşılaşabileceği tutum nesnelerine ilişkin davranışa hazır hale gelmesine yardım ettiğine inanılması bu araştırmayı gerekli kılmıştır.

Heathcote'un, öğretmen eğitimi anlayışında üç ana başlık yer almaktadır: Tutumlar, alan bilgisi ve öğretim teknikleri. Öğrencilerin, yetişkinlerin ancak dikkatle ve içinde yaşayarak duyumsayabilecekleri kadar ayrı, öznel dünyaları ya da dilleri olduğunu görebilmek iyi bir drama öğretmenin yetenekleri içinde olmalıdır. Heathcote "her drama öğretmenin davranışını ve sahip olduğu kaynakları anlamasını" temel bir özellik/tutum olarak belirtmektedir (Wilkinson, 1997).

Dramanın, öğretmen eğitiminde bir yöntem olması, önceden beri kabul edilen bir yönü iken; başlı başına drama öğretmenliği alanı, eğitim fakülteleri ve eğitim programları dışında, informal olarak çeşitli kuruluşlar tarafından (Çağdaş Drama Derneği, sanat evleri vb.) gerçekleştirilmektedir. Drama alanında açılan tezsiz yüksek lisans programında ise drama öğretmen adayları iki dönemlik ve 30 kredilik dersler ve bir proje eğitiminden geçirilmektedir.

Yaratıcı drama ve eğitimde drama alanında yapılan pek çok seminer, kurs ve derslere katılanların yazılı değerlendirmeleri alınır. Bu değerlendirmeler “drama çok eğlencelidir”, “drama yoluyla kendime güvenim arttı”, “iletişim gücüm gelişti”, “kendime saygım arttı”, “gizil güçlerimin farkına vardım”, “empatik becerim arttı”, “yaratıcılığım arttı”, “yaratıcı drama benim için her şeydir”, vb. gibi pek çok duygu, düşünce içermektedir. Araştırmanın temel problemi dramaya ya da dramada bireyin kendisine yönelik olarak duygu ve düşüncelerini; tutumlarını içeren bu cümleleri test etmektir. Çünkü bu cümlelerin her birinin bireylerin tutumlarını yansıtmakta olduğuna inanılmaktadır. Araştırmada drama eğitimi almış bireylerin dramada aldıkları eğitimlere, mesleklerine göre tutumları arasında farklılığın olup olmadığı araştırılmak istenmiştir. Böylece araştırmada örneğin drama öğretmeni akademisyenlerin ve diğer öğretmenlerin tutumları arasında ya da dramada alınan kısa ya da uzun süreli eğitimlerin tutumlar arasında farklılık yaratıp yaratmadığı ya da dramada çalışma süresinin tutumları etkileyip etkilemediği anlaşılabilecektir.

AMAÇ

Araştırmanın genel amacı yaratıcı drama/eğitimde drama alanında eğitim almış bireylerin dramaya yönelik tutumlarını belirlemektir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Dramaya yönelik tutumların alt boyutları var mıdır?
2. Drama eğitimi alanlar yaş, cinsiyet ve mesleklerine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
3. Drama eğitimi alanlar, dramada aldıkları eğitimin düzeyine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
4. Öğrenim düzeyine göre tutum boyutları arasında fark var mıdır?
5. Meslek değişkenine göre tutum boyutları arasında fark var mıdır?
6. Drama eğitimi düzeyi (seminerler) değişkenine göre tutum boyutları arasında fark var mıdır?
7. Drama eğitiminin düzeyi (kurslar) değişkenine göre tutum boyutları arasında fark var mıdır?
8. Drama öğretmeni olarak çalışma süresine ve dramaya katılanların yaşlarına göre tutum boyutları arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Bu araştırma yaratıcı drama eğitimi almış olan bireylerin dramaya yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçlayan *tarama modelinde betimsel bir araştırmadır*.

Araştırmanın bağımlı değişkeni dramaya yönelik tutumlar, bağımsız değişkenlerini ise drama eğitimlerine katılanların yaş, cinsiyet, meslek dramada alınan eğitim düzeyi, drama öğretmeni olarak çalışma süresi oluşturmaktadır.

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu yaratıcı dramada uzun ya da kısa süreli eğitim almış 20-65 yaş grubundaki 240 yetişkin oluşturmıştır. Drama eğitimleri Ankara'da üniversitelerde lisans ve lisansüstü derslerle ve sanat eğitimi kuruluşlarının (Çağdaş Drama Derneği, Tiyatro, Opera ve Bale Çalışanları Vakfı ve Oluşum Drama Atölyesi vb.) düzenlediği ulusal ve uluslararası kurslar ve seminerlerle gerçekleştirilmektedir. Araştırma grubu bu eğitimlere katılan bireylerden oluşmaktadır.

Klasik bir yaratıcı drama eğitimi ısınma, rol oynama, pandomim, doğaçlama ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. Genellikle drama eğitimleri bu süreci izler. Bu aşamalar grubun deneyimine ve yetkinliğine bağlı olarak zaman zaman yer değiştirilebilir. Ancak drama eğitimin konusu ve içeriği her şey olabilir; Yaşamda eyleme, harekete dayalı anlar, durumlar canlandırılabilir, çoğunlukla bu anların ya da durumların bir gerilim içermesi ve odak noktasından kaymaması gerekir. Doğaçlama bir ses, koku, bakış, duruş ya da fotoğraf, müzik, tablo, masal, öykü, şiir, kavram, tema, sözcük seçilebilir. Önemli olan dramatik ve yaratıcı imgeyi kurmak ve canlandırmaktır.

Temel düzeyde yapılan drama eğitimleri dramaya giriş oyunlarını içerir; ısınma, rol oyunları, duyuları geliştirme alıştırmaları, basit doğaçlamalar vb. İleri düzeydeki eğitimlerde ise tematik, kavramsal ve daha derinlikli drama atölyeleri düzenlenir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ve "Yaratıcı Drama Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Drama eğitimleri Ankara'da üniversitelerde lisans ve lisansüstü derslerle ve sanat eğitimi kuruluşlarının (Çağdaş Drama Derneği, Tiyatro, Opera ve Bale Çalışanları Vakfı ve Oluşum Drama Atölyesi vb.) düzenlediği ulusal ve uluslararası kurslar ve seminerlerle gerçekleştirilmesi nedeniyle Bilgi Formunda bireylerin katıldıkları kurs, ders ve seminerlere ilişkin sorular yer almıştır.

Araştırmada "Yaratıcı Drama Tutum Ölçeği"nin geliştirilmesinde şu aşamalar izlenmiştir: Yaratıcı drama ile ilgili kurs, seminer derslerin sonunda katılımcıların yazılı değerlendirmeleri temel olarak ele alınmıştır. Katılanların dramaya ilişkin

duygu ve düşüncelerini içeren bu değerlendirmeler araştırmada ölçeğin tutum cümlelerinin geliştirilmesini sağlamıştır. Tezbaşaran'da (1996) tutumların ölçülmesinde cevaplayıcı kitleyi temsil eden küçük ama heterojen bir gruptan tutum nesnesine ilişkin yaşantılardan duygu, düşünce ve davranışlarından söz eden bir kompozisyon yazmalarının uygun olduğunu belirtir. Dramaya ilişkin değerlendirmeler/cümleler bilişsel, duyuşsal boyutlarda tutum cümlelerine dönüştürülmüştür. Birbiriyle aynı anlamı ifade eden cümleler tek bir tutum cümlesine indirgenmeye çalışılmıştır.

YDTÖ'nün 73 maddelik ilk formu, ön denemeden önce iki sosyal psikolog, iki araştırma yöntem ve teknikleri uzmanı, tutum ölçme konusunda beş, tutum ölçme konusunda bir uzman tarafından değerlendirilmiş, bu çalışmanın sonucunda 53 maddelik ön deneme formu oluşturulmuştur. 53 maddelik ön deneme formu araştırma evresinde 200 kişiye uygulanmıştır.

YDTÖ'de yer alan tutum maddelerinin yanıtları "tamamen katılıyorum" dan, "hiç katılmıyorum"a kadar 5'ten 1'e doğru puanlandırılmıştır. Maddeler önce kodlama formlarına, sonra da bilgisayara aktarılarak, istatistiksel analizlere geçilmiştir. Olumsuz cümlelerde ise 1'den 5'e doğru puanlama yapılmıştır.

Faktör analizinin ilk aşaması olarak önce YDTÖ'nün tek boyutlu olup olmadığı *Temel Bileşenler Analizi* ile test edilmiştir. Sonra ölçeğin alt faktörlerinin olup olmadığına bakılmıştır. Birbirinden olabildiğince ilişkisiz faktörlere ulaşılması beklentisiyle Varimax dik döndürme tekniği kullanılmıştır (Turgut ve Baykul, 1992). Temel bileşenler analizi sonuçlarına göre 53 maddelik ölçeğin tek faktörlü olmadığı, çok faktörlü olduğu görülmüştür. Ölçeğin ölçtüğü kavramları ya da boyutları ortaya çıkarmak amacıyla Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak analize devam edilmiştir. Analiz sonucunda ölçekte yer alan maddelerin üç boyutta toplandığı görülmüştür. Ancak yapılan incelemede 8 maddenin faktör yük değerlerinin düşük olduğu (.30'un altında kaldığı) gözlenmiştir. Bu maddeler ölçekten çıkarılarak analize 45 madde ile devam edilmiştir. Bu defa ölçekteki tüm maddelerin üç faktörde yüksek yük değerleriyle yer aldığı görülmüştür. Birinci faktörde 20, ikinci faktörde 13, üçüncü faktörde 12 madde bulunmuştur. Birinci faktör maddeleri özelliklerinden dolayı Dramaya Yönelik Genel Tutumlar, ikinci faktör maddelerine daha çok bireylerin kendilerine yönelik özellikler taşıdığı için Bireylerin Kendilerine Yönelik Tutumları, üçüncü faktör maddelerine ise daha çok eleştirel tutumları yansıttığı için Dramaya Yönelik Eleştirel Tutumlar adı verilmiştir.

YDTÖ'nün güvenilirliğinin bir ölçütü olarak Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach Alfa Katsayısı; 1. faktör için.88, 2. faktör için.85, 3. faktör için.78 olarak bulunmuştur.

Yaratıcı Drama Tutum Ölçeği'nin (YDTÖ'nün) birinci faktör yük değerleri .30 ile .64 arasında, ikinci faktör yük değerleri .32 ile .72 arasında, üçüncü faktör yük değerleri ise .31 ile .63 arasında değişmektedir.

Yaratıcı drama tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından sonra, ölçek 45 maddelik son haliyle uygulama grubuna uygulanmış ve verilerin çözümlenmesine geçilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Dramaya yönelik tutumlara ilişkin toplanan veriler, bilgisayar ortamında ve SPSS istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Yapılan incelemede farklı büyüklüklere sahip olan alt grupların tümünde tutum puanlarının dağılımlarının normale yaklaşık bir dağılım göstermediği görüldüğünden üç ya da daha fazla grubun tutumları Kruskal Wallis H-Testi ve iki alt grubun tutumları ise Mann Whitney U-Testi ile karşılaştırılmıştır. H-Testinin sonucunun manidar çıktığı durumlarda, farkın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için gruplar ikili olarak U-Testi ile karşılaştırılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın ilk sorusuna yanıt olarak Yaratıcı Drama Tutum Ölçeğinin tek boyutlu olmadığı; dramaya yönelik genel tutumlar, bireylerin kendilerine yönelik tutumları ve dramaya yönelik eleştirel tutumlar olarak alt boyutlara ya da faktörlere ayrıldığı görülmüştür.

Araştırmanın ikinci sorusu araştırma grubunun yaş, cinsiyet ve meslek gibi kişisel bilgilerine ilişkin sonuçları değerlendirmektir:

Araştırmaya katılan grubun yaş aralığı 20-65 iken yaş ortalaması 32.25'tir. Araştırmada genç yetişkin bireylerden oluşan bir drama katılımcı kitlesinin bulunduğu söylenebilir. Bu katılımcı kitlenin çoğunun meslek sahibi ve öğretmen olmaları drama yoluyla mesleki ve kişisel açılardan kendilerini geliştirme isteğinden oldukları biçiminde yorumlanabilir. Araştırma grubunun % 82.9'u kadın, % 17.1'i erkektir. Araştırma grubunun % 51.3'ü lisans mezunu, % 28.3'ünün lise mezunu, % 20.2'si- nin lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların yarısının (% 51.3) üniversite mezunu olması yaş ve meslek bilgileriyle de tutarlı bir sonuçtur. Gene araştırma grubunun beşte birinin lisansüstü eğitim almış olması da grubun eğitim niteliğini göstermesi açısından anlamlıdır. Araştırma grubunun çoğunluğu % 53.8'i öğretmen, % 23.8'i uzman, % 13.3 akademisyen, % 9.1'i ise drama öğretmenidir.

Araştırmanın üçüncü sorusu, araştırma grubunun dramada alınan eğitim düzeyine göre nasıl dağılım gösterdiği idi;

Araştırma grubunun büyük çoğunluğunun (% 65.5'nin) hiç drama dersi almadığı, 1997 Uluslararası Drama Seminerine katılmadığı (% 82.1) ama % 69.6'sının temel düzeyde drama kursu aldıkları görülmektedir. % 25'i lisansta, % 9.3'ü lisansüstünde drama dersi almıştır.

Drama alanında bir kereden fazla eğitim almış olmak önemlidir. Temel düzeyde kurs alan grubun % 26.3'ünün, % 59.4 ve % 40.6 oranlarında eğitimlerini tekrarlayarak drama eğitim bilgilerini pekiştirdikleri söylenebilir. Topluluk etkinliği olarak drama eğitimi alan gruptan % 11.3'ünün; % 40.7'si bir kez, % 22.2'si iki kez, % 37.1'i üç kez alarak drama eğitimlerini sürdürdükleri görülmektedir. Grubun beşte biri temel düzeyde kurslar yoluyla drama eğitimlerini geliştirmektedir. Aynı grubun yarısının tekrar bir drama kursu alarak kendini geliştirme eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre temel ya da giriş düzeyde kursların, drama eğitimleri alanında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Araştırmannın dördüncü sorusu öğrenim düzeyi değişkenine göre tutumlar arasında fark olup olmadığı idi. Araştırma grubunun öğrenim düzeyi (lise, üniversite ve lisansüstü) ile dramaya yönelik genel tutumları ve bireylerin kendilerine yönelik tutumları arasında bir fark olmadığı ancak dramaya yönelik eleştirel tutumlarda fark olduğu ortaya çıkmıştır. Lise mezunu olanlar ile lisans ve lisansüstü mezunları arasında anlamlı bir fark vardır. Öğrenim düzeyi arttıkça bireylerin dramaya yönelik "eleştirel" tutumlarında da artış olduğu görülmektedir. Alanı derinlikli öğrenme, olduğu gibi kabul etmeme, tartışma, değerlendirme boyutlarında eleştirel ama olumlu tutumlar içinde oldukları görülmektedir. Dramaya dönük eleştirel tutumların içinde dramanın iletişimi ve duyarlılığı artırma ve kişiliği geliştirmede yeterli olmadığına dönük tutum maddeleri bulunmaktadır. Katılanların dramaya dönük eğitim ve öğrenim düzeyleri arttıkça eleştirel bir tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır.

Araştırmannın meslek değişkenine göre dramaya yönelik genel, bireye yönelik ve eleştirel tutumlar arasında farkına ilişkin bulgular Çizelge 1'de görülmektedir.

Çizelge1. Mesleğe göre dramaya yönelik tutum ölçeği genel, bireye yönelik ve eleştirel tutumlar faktör puanlarının Kruskal Wallis H-Testi sonucu

	Meslek	N	X	Sıra ortalaması	sd	H-testi için χ^2	p	Gruplar Arası Manidar Fark
Genel Tutumlar	4. Öğretmen	77	83.38	63.36	3	8.66.03	.0342	4-5
	5. Drama Öğretmeni	13	89.54	95.35				
	6. Uzman	34	85.47	78.57				
	9. Akademisyen	19	86.11	78.47				
Bireye yönelik tutumlar	4. Öğretmen	77	52.68	55.44	3	29.82	.0000	4-5, 4-6, 4-9 5-6, 5-9
	5. Drama Öğretmeni	13	61.00	112.69				
	6. Uzman	34	57.21	85.71				
	9. Akademisyen	19	57.58	84.82				
Eleştirel Tutumlar	4. Öğretmen	77	46.78	55.44	3	27.42	.0000	4-5, 4-6, 4-9
	5. Drama Öğretmeni	13	53.46	99.31				
	6. Uzman	34	51.85	88.19				
	9. Akademisyen	19	52.37	91.45				

p<.05

Araştırma grubunun dramaya yönelik genel tutumlarına ait ortalama puanları 83.38, drama öğretmenlerinin 89.54, uzmanların 85.47, akademisyenlerin 86.11 bulunmuştur. Kruskal Wallis H-Testi sonucuna göre grupların anılan tutumları arasında bir farklılaşma olduğu anlaşılmaktadır ($\chi^2 = 8.6603$, $p < .05$). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak amacıyla yapılan ikili Mann Whitney – U Testi sonucuna göre öğretmen ile drama öğretmeni arasında tutum puanlarında bir farklılık olduğu bulunmuştur. Araştırma grubunun bireylerin kendilerine yönelik tutumlarında mesleğe göre ortalama puan sonuçları: öğretmenlerin 52.68, drama öğretmenlerinin 61.00, uzmanların 57.21, akademisyenlerin 57.58'dir ($\chi^2 = 29.82$, $p < .05$). Gruplar arasında drama öğretmeni ile öğretmen, öğretmenlerle uzmanlar, öğretmenlerle akademisyenler, drama öğretmeni ile uzmanlar, drama öğretmenleri ile akademisyenler arasında kendilerine yönelik tutumlarında anlamlı farklar bulunmuştur. Araştırma grubunun meslek durumuna göre dramaya yönelik eleştirel tutumlarının ise ortalama puanları öğretmenlerin 46.78, drama öğretmenlerinin 53.46, uzmanların 51.85, akademisyenlerin 52.37'dir ($\chi^2 = 27.42$, $p < .05$). Öğretmen grubu ile drama öğretmenin grubunun tutumları arasında ve öğretmenlerin tutumları ile akademisyenlerin tutumları arasında anlamlı farklar bulunmuştur.

Genel tutumlarda ve bireye yönelik tutumlarda meslek önemli bir etkidir. Araştırma grubunun yetişkin bireylerden oluşması mesleklerine yönelik kararlı bir nitelik taşıdıklarını düşündürmektedir. Bireylerin kendilerine yönelik tutumlarına bakıldığında da drama öğretmenlerinin daha yüksek tutumlara sahip oldukları görülmektedir. Dramanın hoşlarına gitmesi, yaşantılara dayalı olması, alanla ilgili öğrenme isteğini artırması, paylaşma ve dramanın onlar için her şey olması gibi benliğe dönük tutumlarda ise; drama öğretmenlerinin, akademisyen ve uzmanların, öğretmenlere göre dramayı kişisel açıdan daha doyum sağlayıcı buldukları anlaşılmaktadır. Bunun bir diğer nedeni de drama öğretmenlerinin yaratıcı drama alanında daha fazla eğitim almış olmalarıdır.

Hogg'un (1989) çalışmasında yaşlıların katıldıkları drama eğitim programı sonucunda kişiler arası ve grupla iletişim, problem çözme ve gözlem becerilerinin geliştiği bulunmuştur. Bramwell'in (1992) çalışmasında ise, çocukların yaşlılığa ilişkin tutumlarında olumlu değişim ortaya çıkmıştır. Yassa ve Danby'nin (1997) araştırmasında ise ortaokul öğrencilerinin kendine güven, duyguları kontrol, empati, dramatik olma, eleştirme, düşünme, kendini ifade davranışlarını kazandığı belirtilmektedir.

Davis'in (1987) drama sürecinin katılanlarda kendine güven, kendini ifade, işbirliği, iletişim becerilerinin artması ve rahatlama sağlaması gibi özellikleri arttırdığını belirttiği çalışması dramanın genel ve bireye yönelik tutumlarıyla örtüşmektedir.

Drama öğretmenlerinin, akademisyenlerin ve uzmanların dramaya yönelik eleştirel tutumları diğer öğretmenler grubuna göre ortalamalar açısından daha yük-

sek olması mesleki eğitim düzeyi ve drama öğretmenleri açısından drama eğitimi arttıkça dramaya daha eleştirel yaklaşıldığı sonucunu doğurmakta olduğu söylenebilir.

Muller (1997), drama araştırmalarını yorumladığı çalışmasında da; dramanın yaratıcılık yaşantıları görme ve paylaşma (empati) davranışlarını kazandırdığını belirtmektedir. Bu sonucun, bireylerin kendilerine dönük tutum cümleleriyle örtüşmekte olduğu görülmektedir.

Araştırmayla ilgili literatür tarandığında 2000-2003 yılları arasında ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Araştırmının altıncı sorusunun amacı drama seminerine katılımın tutumlar arasında fark yaratıp yaratmadığına ilişkin bulgular Çizelge 2'de görülmektedir:

Çizelge 2 Seminer 7-8'e göre dramaya yönelik genel tutumlar, bireye yönelik tutumlar ve eleştirel tutum puanlarının Mann Whitney U-Testi Sonucu

	<i>Faktör</i>	<i>Düzye</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Genel Tutum Puanları	Seminer 7 (1997)	Almayan	197	84.01	116.02	3352.50	.032
		Alan	43	87.26	141.03		
	Seminer 8 (Somers, Butterfield)	Almayan	204	84.17	117.19	2996.00	.078
		Alan	36	87.00	139.28		
Bireye Yönelik Tutum Puanları	Seminer 7 (1997)	Almayan	197	53.91	108.41	1854.00	.000
		Alan	43	59.72	175.88		
	Seminer 8 (Somers, Butterfield)	Almayan	204	54.20	111.95	1927.00	.000
		Alan	36	59.22	168.97		
Eleştirel Tutum Puanları	Seminer 7 (1997)	Almayan	197	48.72	111.04	2372.50	.000
		Alan	43	53.21	163.84		
	Seminer 8 (Somers, Butterfield)	Almayan	204	48.91	113.31	2204.50	.000
		Alan	36	53.00	161.26		

Araştırma grubunda Seminer 7'ye katılanlarla ($X = 87.26$) katılmayanların ($X = 84.01$) genel tutumları arasında anlamlı bir fark vardır ($U = 3352.50$, $p < .05$). Seminer 8'e katılanlar ($X = 87.00$) ile katılmayanların ($X = 84.17$) tutum puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($U = 2996.00$, $p > .05$). Alan ile almayanlar arasında görece bir fark olmakla birlikte bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

Bireye yönelik tutumlar ise 7. drama seminerine katılanların ortalama puanları 59.72, katılmayanların ise 53.91'dir ($U = 1854$, $p < .05$). Drama eğitimleri alanların almayanlara göre kendilerine yönelik tutumlarında anlamlı bir fark vardır. 8. drama seminer eğitimlerini alanların ortalama puanları 59.22, almayanların 54.20'dir ($U = 1927$, $p < .5$). 8. semineri alanların bireye yönelik tutum puanları arasında almayanlara göre anlamlı bir fark bulunmuştur.

Eleştirel tutumlarda ise 7. drama semineri katılanların ortalama puanları 53.21, katılmayanların 48.72'dir ($U = 2372.50$, $p < .05$). Buna göre 7. drama seminerine

katılanların katılmayanlara göre eleştirel tutum puanları arasında anlamlı fark vardır. 8. seminere katılanların ortalama puanları 53.00, katılmayanların ise 48.91'dir ($U=2204.50$, $p<.05$). 8. seminere katılanların eleştirel tutum puanları ile katılmayanların puanları arasında anlamlı bir fark vardır.

7. drama seminerine katılanların genel tutumlarında, bireye yönelik tutumlarında ve eleştirel tutumlarında katılmayanlara göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Uluslararası seminere katılmak dramaya yönelik tutumları oldukça etkilemektedir.

8. drama semineri; John Somers ve Tony Butterfield atölyelerine katılanların genel tutumlarından fark bulunmazken, dramanın hoş gitmesi, her şey olması, paylaşma duygusu, yaşantılara duyarlılık gibi bireye yönelik ve iletişimde, duyarlılığı artırmada ve kişiliği geliştirmede yeterli olmadığı ve aynı zamanda eleştirel tutumlarında da anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu sonuç seminerin, katılanların genel tutumlarını değiştirmede ancak kendilerine yönelik ve eleştirel tutumlarını etkilediği ve pekiştirdiğini göstermektedir.

Araştırmanın yedinci sorusuna yanıt olarak araştırma grubunun kurs 1 (kısa süreli temel düzey drama kursu) ve kurs 2'yi (ileri düzey drama kursu) alma durumuna göre genel, bireye yönelik ve eleştirel tutumlar arasında fark olup olmadığına ilişkin bulgular Çizelge 3'te görülmektedir:

Çizelge 3 Dramaya yönelik genel bireye yönelik ve eleştirel tutumlar faktör puanlarının kurs 1-2'yi alma durumuna göre Mann-Whitney U-Testi sonucu

	Faktör	Düzye	N	X	Sıra Ortalaması	U	p
Genel Tutum Puanları	Kurs 1	Almayan	73	83.40	124.58	5521.00	.245
		Alan	167	85.11	118.72		
	Kurs 2	Almayan	208	84.34	114.59	2863.50	.204
		Alan	32	86.22	158.94		
Bireye Yönelik Tutum Puanları	Kurs 1	Almayan	73	54.59	118.34	5938.00	.750
		Alan	167	55.11	121.44		
	Kurs 2	Almayan	208	54.21	111.40	1435.50	.000
		Alan	32	59.78	179.64		
Eleştirel Tutum Puanları	Kurs 1	Almayan	73	50.12	124.58	5798.00	.547
		Alan	167	49.26	118.72		
	Kurs 2	Almayan	208	49.02	114.59	2098.00	.001
		Alan	32	52.78	158.94		

Araştırma grubunun dramaya yönelik genel tutumlarında kurs 1 (Çağdaş Drama Derneği temel kursu) alanlarla ($X=85.11$) almayanların ($X=83.40$) tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($U=5521.00$, $p>.05$). Kurs 2'yi alanlarla ($X=86.22$) almayanların ($X=84.34$) genel tutumlarının farklı olmadığı bulunmuştur ($U=2863.50$, $p>.05$). Araştırma grubunun bireye yönelik

tutumlarında ise kurs 1'i alanların ortalamaları 55.11, almayanların ortalamaları 54.59'dur ($U = 5938.00$, $p > .05$)'dir. Kurs 2'yi alanların ortalamaları 59.78, almayanların ortalamaları 54.21'dir ($U = 1435.50$, $p < .05$). Kurs 2'yi alan ile almayan grup arasında anlamlı bir fark vardır. Eleştirel tutumlarda ise kurs 1'i alanların ortalama tutum puanları 49.26, almayanların 50.12'dir ($U = 5798.00$, $p > .05$). Tutumlar arasında anlamlı bir fark yoktur. Kurs 2'yi alanların ortalama puanları 52.78, almayanların 49.01'dir ($U = 2098$, $p < .05$). Kurs 2'yi alanlar ile almayanlar arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmanın yedinci sorusuna yanıt olarak; araştırma grubunun; temel düzeyde drama kursunun (kurs 1); genel tutumlarında, bireye yönelik tutumlarında bir etki yapmadığı anlaşılmaktadır. Eleştirel tutumlarında da anlamlı bir fark bulunamamıştır. Giriş düzeyinde bir eğitim programının katılanların tutumlarını etkilemediği ve tutum değişikliği için uzun süreli drama eğitimlerinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

İleri düzey drama kursu (kurs 2) katılanların genel tutumlarını etkilemezken, kendilerine yönelik tutumlarını ve eleştirel tutumlarını etkilemektedir. Dramada ileri düzeyde eğitim almış olmanın bireylerin kendilerine yönelik algılarını ve dramaya yönelik eleştirel tutumlarını etkilediği ve drama alan bilgisi ve deneyimi arttıkça yüksek olumlu tutumlara sahip olunduğunu göstermektedir. Bu sonuç da bireylerde kalıcı etki için temel ya da giriş düzeyinde eğitimler yerine uzun süreli eğitimler düzenlemenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bulgudan dramanın da başlı başına bir eğitim alanı olarak yerleşmesi ve alan öğretmenlerinin lisans ya da lisansüstü eğitimlerden geçirilmesinin gerekliliği anlaşılmaktadır.

Araştırmanın 8. sorusuna yanıt olarak; drama öğretmeni olarak çalışma süresi ile genel tutumlar arasında ilişkinin olmadığı, ancak bireye yönelik ve eleştirel tutumlarda anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna dayanarak, dramayla ilgili alanda çalışmanın bireylerin kendilerine yönelik ve eleştirel tutumlarını etkilediği söylenebilir. Dramada çalışma süresi arttıkça bireylerin kendilerine yönelik ve eleştirel tutumlarında da artış görüleceği biçiminde yorumlanabilir.

Yaş ile genel ve bireye yönelik tutumlar arasında negatif ancak önemsiz bir ilişki olduğu, eleştirel tutumlarda ise negatif ama anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların yaşı arttıkça dramaya yönelik genel ve kendilerine yönelik düşük ama olumsuz tutumlara sahip oldukları, eleştirel tutumlar boyutunda ise yaşla birlikte dramaya yönelik olumlu tutumlara sahip oldukları anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmanın sonunda araştırma sorularına yanıt olarak dramanın elbette derinlikli ve zor bir alan olduğu söylenebilir; ancak bu derinlik boyutu gene drama öğretmeni noktasında düşünülmektedir Drama imge ve eğretilmelerle ve

katmanlı derinliğiyle sanatsal, doğaçlamalarla yaşanan kişiler arası ilişkilerdeki derinlik açısından etik, ilke ve kurallara bağlı olabileceğinden bilimsel, okulda ve diğer dersler ve temalarla ilişkisi açısından öğretimsel, oyun yoluyla belli davranış ve tutumları kazandırması dolayısıyla eğitsel, sürekli akıp gidişi ve anın yakalanmasındaki ve saptanmasındaki zorluklar nedeniyle süreçsel nitelikler taşımaktadır. Ama tekrar vurgulamak gerekirse dramada asıl olan yaratıcı imge ve imgenin kurgulanmasıdır.

Drama ve tutum açısından ise tutumlar duyuşsal ve bilişsel öğeler içeren tepkiye ön eğilimdir ya da bazen tepkinin kendisi olabilmektedirler. Araştırmada ölçek yoluyla alt boyutlarına ayrılan tutumların da dramadaki eğitim yaşantılarının öğrenilmesiyle belirgin ve tutarlı hale geldikleri görülmektedir. Çalışmada tutum nesnesi dramanın kendisidir. Dramaya yönelik tutumlar dramayı daha iyi anlamak ve yerleştirmek için benimsenir. Drama eğitimlerine katılanların dramaya yönelik yüksek düzeyde olumlu duygu ve düşünceler içinde oldukları görülmektedir. Dramaya katılan grupların duyuşsal düzeyde tepkiler kadar bilişsel ve araştırma ve analize dönük düşüncelerle desteklenmesi, yaşantıların akıp gitmesini de engelleyebilecektir. Dramaya yönelik tutumların yerleşikliği sonuçlarda da belirtildiği gibi daha fazla drama yaşantısı ve eğitimi geçirmeye bağlıdır. Dramaya yönelik tutumların bilişsel, duyuşsal ve devinsel yönlerini ayırtıran araştırmaların da alana katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Araştırma grubunun bulunduğu meslekler onların dramaya bakışını ve tutumlarını etkilerken, drama alanında giriş düzeyinde eğitimlerin tutumlarını çok da etkilemediği görülmektedir. Bu da dramada birbirinin üstüne bindirilebilecek eğitimlere gereksinim duyulduğunu göstermektedir. Katılanların yaşı arttıkça olumlu tutumları da artmaktadır. Dramada çalışma süresinin ise eleştirel tutumları artırdığı görülmektedir. Dramada uzun süreli eğitim alanlarla giriş düzeyinde eğitim alanların bir drama eğitim çalışmasının ardından oluşabilecek tutum değişikliklerine bakılmasının alana yararlı olacağına inanılmaktadır.

Dramaya yönelik tutumları ölçmeyi amaçlayan bu çalışmanın doğrudan drama eğitimlerine katılanların kendilerine dönük tutumlarını ölçen diğer deneysel araştırmalarla da desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu araştırma betimsel bir araştırmadır ve durum saptamaya yöneliktir; araştırmaya katılanlara ya da drama eğitimi alanların dramaya yönelik tutumlarına bakılmıştır. Dramaya yönelik tutumları ölçen bu çalışmadaki genel, bireye yönelik ve eleştirel tutumların her bir boyutu ayrı ayrı çalışmaların yapılmasına kaynaklık edebilir ya da tutumları araştırmaya dönük deneysel çalışmalara, örneğin benlik algısıyla kendine yönelik tutum birer değişken olarak alınarak yeni çalışmalar yapılabilir. Drama eğitimi alan bireylerin meslek gruplarına göre, (örneğin drama öğretmenleriyle tiyatrocular gibi) drama tutumlarının farklılığına bakılabilir.

Dramanın diğ er alanlarla ilişkisi bağlamında katılan öğretmenlerin çalışmalarına etkisini ölçmek amacıyla izleme araştırmalarının da alanı geliştireceği düşünülmektedir.

Eğitimde drama alanında bilgiyle yaşantıyı, duyuşsal ve bilişsel boyutları birleştiren tutumları çoğaltmak ve aynı zamanda bilimsel ve kuramsal açıdan desteklemek, alana ve alanın uygulamacı ve kuramcılarına yararlı olacağına inanılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Bramwell, M. (1992). Drama education and children's attitudes toward aging and toward the elderly. *Youth Theatre Journal*, 6, (4), 7-11.
- Davis, B. W. (1987). *Some roots and relatives of creative drama as an enrichment activity for older adults*. *Educational Gerontology*, 13, (4), 297-306.
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (1993). *Sosyal psikoloji*. (Çev. Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitapevi.
- Hogg, M. (1989). Creative dramatics and the elderly. *Journal Meeting of The Speech Communication Association*, 13, (2), 1-20.
- İnceoğlu, M. (1993). *Tutum, algı, iletişim*. İstanbul: Verso Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1983). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Köklü, N. (1995). Tutumların ölçülmesi ve likert tipi ölçeklerde kullanılan seçenekler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 28, (2), 81-93.
- Müller, R. (1997). The New South Africa: A rebirth for drama education. *Abstracts of Papers of Researching Drama and Theatre in Education Conference*, University of Exeter, 34.
- San, İ. (1996). Yaratıcılığı geliştiren bir yöntem ve yaratıcı bireyi yetiştiren bir disiplin: Eğitimde yaratıcı drama. *Yeni Türkiye Dergisi*, 2, (7), 148-160.
- Somers, J. (1994). *Drama in the curriculum*. Wilts: Redwood Books.
- Somers, J. (1996). Approaches to drama research. *Research in Drama Education*, 1, (2), 165-173.
- Tezbaşaran, A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Turgut, M. F. (1992). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metodları*. Ankara: Saydam Matbaacılık.
- Turgut, M. E., & Baykul, Y. (1992). *Ölçekleme teknikleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Yassa, N., & Danby, M. (1997). High school students involvement in creative drama: The effect of the social interaction. *Abstracts of Papers of Researching Drama and Theatre in Education Conference*, University of Exeter, 70.
- Wilkinson, J. (1997). Heathcote's teacher education paradigm. *Abstracts of Papers of Researching Drama and Theatre in Education Conference*, University of Exeter, ss. 1-37.